

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕЛІНГВІСТИЧНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ СИТУАТИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ

INDIVIDUAL APPROACH IN FREIGN LANGUAGE TEACHING OF STUDENTS OF NON-LINGUISTIC PEDAGOGICAL SPECIALTIES IN A HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT USING THE SITUATIONAL TEACHING METHOD

У статті розглядається необхідність здійснення індивідуального підходу в навчанні студентів нелінгвістичних педагогічних спеціальностей іноземної (англійської) мови, оскільки навчання іноземній мові потребує індивідуального підходу більшою мірою, ніж навчання іншим предметам, адже при навчанні іноземній мові індивідуальний є не тільки сам процес оволодіння, але й об'єкт засвоєння – спілкування особистості як засіб висловлення думки іноземною мовою. Пояснюється, як саме індивідуальний підхід може допомогти розвивати творчі здібності студентів, розвинути мотивацію, зацікавленість вивчати іноземну мову. Підкреслюється важливість вивчення іноземних мов за сучасних умов життя. Визначається завдання вищої педагогічної освіти сформувати у студентів вищих педагогічних навчальних закладів професійного мовлення, щоб вони мали змогу користуватися іноземною мовою в педагогічній професійній діяльності. Обґрунтовується використання ситуативного методу навчання. Подаються визначення комунікативної ситуації, її чинники. Визначаються завдання викладача, направлені на стимулювання пізнавальної діяльності студентів. Наведені різні ситуативні вправи для отримання позитивного результату в навчанні студентів іноземної мови, підкреслюється необхідність підбору таких ситуативних вправ із різних видів мовленнєвої діяльності, щоб всі студенти мали можливість вступати в дискусії незалежно від їх рівня володіння іноземною мовою, особливо таких ситуацій, які пов'язані з їхньою майбутньою професійною педагогічною діяльністю. Для досягнення позитивного результату в спілкуванні визначається важливість роботи в навчальних парах або в невеликих групах, де завдання підбираються за ступенем складності та відповідають рівню наявності знань та інтелектуальних можливостей студентів, що активізує їх інтелектуально-пізнавальну діяльність.

Ключові слова: індивідуальний підхід, пізнавальна діяльність, професійне мовлення,

навчальна мотивація, ситуативний метод, пізнавальна самостійність.

The article describes the necessity of individual approach in teaching of a foreign (English) language of students of non-linguistic pedagogical specialties, because learning a foreign language requires an individual approach to a greater extent than teaching other subjects, because when teaching a foreign language, not only the process of mastering is individual, but also the object of learning – communication of the individual as a means to express their thoughts in a foreign language. It is determined how an individual approach can help to develop students' creative abilities, to develop their motivation, and interest in learning a foreign language. The importance of learning foreign languages in modern living conditions is emphasized. The task of higher pedagogical education to form professional speaking among students of higher pedagogical educational establishments is determined so that they are able to use a foreign language in their future professional pedagogical activity. The use of the situational method of training is justified. The definition of a communicative situation the factors of a communicative situation are given in the article. The teacher's tasks aimed at stimulating the cognitive activity of students are determined. Various kinds of situational exercises are presented to obtain a positive result in students' teaching of a foreign language, emphasizing the need to select such situational exercises for different types of speech activities so that all students have the opportunity to be engaged in discussions, regardless of their level of foreign language proficiency, especially such situations that are related to their future professional pedagogical activity. The importance of working in educational pairs, or in small groups is determined. The tasks are selected according to the degree of complexity and correspond to the level of knowledge and intellectual capabilities of students, which activates their intellectual and cognitive activity.

Key words: individual approach, cognitive activity, professional speech, learning motivation, situational method, cognitive independence.

УДК 811.111.03 (072)

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-2-9>

Кисельова І.І.,

старший викладач
кафедри іноземних мов
факультету права і міжнародних
відносин
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Протягом останніх років у системі освіти України відбуваються кардинальні зміни. Однією з головних вимог підготовки спеціалістів є набуття професійної кваліфікації відповідно до загальноєвропейських і світових стандартів, складовою частиною яких є володіння іноземною мовою. Вивченню предмета «Іноземна мова» сьогодні приділяється велика увага з боку нашої держави. Мотиваційна сфера студентів сьогодні не є випад-

ковою, ситуативною. Розширення політичних, культурних та економічних зв'язків між Україною та іншими державами, можливість здійснення безпосередніх міжнародних контактів із носіями мови викликає інтерес у студентів до вивчення іноземних мов, сприяє засвоєнню мовного матеріалу, необхідного для спілкування під час поїздок за кордон із різноманітними професійними цілями, і вдосконаленню іншомовних умінь і навичок. Молодь усвідомлює, що в сучасному суспільстві

недостатньо бути лише хорошим фаховим спеціалістом, а їй потрібно бути високоосвіченою людиною зі знанням однієї або декількох іноземних мов. Відтак питання підготовки фахівців, які володіють іноземною мовою як засобом комунікації, набуває особливого значення. Основи для розв'язання цієї важливої проблеми закладаються як у середній школі, так і у вищому навчальному закладі, де відбувається формування базових механізмів мовленнєвих стереотипів, що є об'єктивними показниками рівня досконалості мовленнєвих умінь. Тому нагальним завданням вищої педагогічної освіти на сучасному етапі є формування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів культури **професійного мовлення**, під якою ми розуміємо якість володіння кожним студентом достатнім обсягом іншомовного матеріалу і певним рівнем сформованості механізмів іншомовного професійного спілкування, який дозволив би їм здійснювати таке спілкування у різноманітних сферах.

Метою сучасної педагогіки є забезпечення всебічного розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей [1, с. 158]. З переходом на навчання за кредитно-модульною системою створюються умови для формування високоосвічених фахівців, інтелектуально розвинених і творчо мислячих. Інтернаціоналізація суспільного життя робить знання іноземної мови необхідністю. Вона стає дієвим чинником соціально-економічного, науково-технічного й загальнокультурного прогресу суспільства, що підвищує статус іноземної мови як галузі освіти [5, с. 241]. Значна увага має приділятися індивідуальній роботі зі студентами. Індивідуальний підхід, на нашу думку, передбачає насамперед диференціацію підбору ситуацій у навчанні основним видам мовленнєвої діяльності: слуханні, читанні, говорінні та письмі.

Ситуативний метод визначається й обґрунтовується теорією структуралізму, адже використання тих чи інших лексичних і граматичних структур зумовлене певною розмовною ситуацією [4]. Будь-який мовний акт існує в контексті певної ситуації, в рамках однієї зі сфер діяльності. Такі британські лінгвісти, як J.R. Firth, M.A.K. Halliday підкреслювали, що мова – це феномен, у якому значення, контекст і ситуація тісно взаємопов'язані.

Навчання говорінню як процесу продуктивному вимагає від учнів побудови висловлювання, зумовленого ситуацією спілкування, а також є складною методичною задачею, оскільки оволодіння їм зв'язано з найбільшими труднощами для тих, хто навчається, і вимагає великих часових затрат і зусиль як із боку викладача, так і з боку студентів. Проте ці затрати часу і зусилля окупаються, якщо студенти опановують цю діяльність на початковому етапі на строго відпрацьованому мінімаль-

ному матеріалі, що забезпечує мотиваційний рівень і надійну базу для розвитку і формування умінь монологічного та діалогічного мовлення на подальших етапах навчання, а також при формуванні інших видів мовленнєвої діяльності [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню ефективності використання методу ситуативного навчання присвячені праці іноземних вчених J.C. Richards, T.S. Rodgers, J.R. Firth. Аналіз проблеми активних методів навчання здійснюється і в працях українських дослідників О. Багрянцевої, С. Гапонової та ін.

Питанням індивідуалізації в навчанні іноземної мови приділялася велика увага як за кордоном, так і в нашій країні. Цій темі присвячено багато досліджень, статей, монографій. Проблему підвищення ефективності навчального процесу шляхом індивідуального підходу до навчання, а також індивідуалізації навчання як засобу формування комунікативної компетенції тих, хто навчається, досліджували А. Алексюк, Ю. Бабанський, І. Бех, А. Вербицький, М. Гуслякова, О. Єфремова, О. Леонтьєв, О. Степанова, П. Сікорський та ін. Це пояснюється тим, що «без урахування індивідуальних особливостей студента неможливе повне, розвиваюче навчання» [1].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Навчання студентів нелінгвістичних педагогічних спеціальностей іноземної мови у виші має свою специфіку як стосовно цілей навчання, так і стосовно вибору методів і прийомів роботи у процесі професійної підготовки. Провідним напрямом в оволодінні іноземною мовою є здобуття тими, хто навчається, такого рівня комунікативної компетенції, який дозволив би користуватися іноземною мовою в педагогічній професійній діяльності. Незважаючи на значну кількість досліджень, проблема підвищення ефективності навчання іноземної мови саме для спеціалістів, які після закінчення навчання працюватимуть у навчальних закладах країни (школах, училищах, гімназіях тощо), потребує більш детального осмислення і пошуку шляхів і методів для покращення цими студентами засвоєння іноземної мови, оскільки їх рівень володіння іноземною мовою докорінно відрізняється.

Мета статті – показати необхідність індивідуального підходу в процесі навчання студентів іноземної мови, виділивши ефективність використання методу навчання ситуативно зумовленого іншомовного спілкування студентів немовних педагогічних спеціальностей у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Навчання студентів немовних спеціальностей іноземної мови в педагогічному виші має свою специфіку як стосовно цілей навчання, так і стосовно вибору методів і прийомів роботи в процесі професійної підготовки. Провідним напрямом в оволодінні іно-

земною мовою є здобуття тими, хто навчається, такого рівня комунікативної компетенції, який дозволив би користуватися іноземною мовою в педагогічній професійній діяльності. Особливістю студентських груп, які вивчають іноземну (англійську) мову за професійним спрямуванням у ВНЗ на спеціальностях «Фізичне виховання», «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Соціальна педагогіка», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Інформатика», «Історія» та ін., є різний рівень підготовки з іноземної мови на попередніх етапах навчання. Ефективність навчання іноземної мови значною мірою залежить від чіткої та гнучкої організації навчального процесу на практичному занятті, від уміння викладача враховувати індивідуальні особливості кожного студента і реального засвоєння конкретного програмного матеріалу. Відомо, що іншомовні здібності є одним із основних факторів, які забезпечують успішність засвоєння іноземної мови, і тому проблема урахування індивідуальних особливостей студентів є однією з центральних при навчанні іноземних мов. Однак, як відомо, не тільки здібності є психічними детермінантами успішності навчальної діяльності. Значний вплив на цю діяльність має і такий фактор, як навчальна мотивація, котра як система побудників включає потреби, цілі, установки особистості, емоції [6]. Можна припустити, що рівень практичного володіння професійним усним мовленням іноземною мовою студентів значно зростає, якщо під час навчання:

- оволодівати мовними засобами, особливо граматичними, з урахуванням етапів формування мовленнєвих умінь і навичок на рівні значення, форми й використання мовних явищ;

- здійснювати опору на досвід усного мовлення, набутий студентами під час оволодіння культурою мовлення у вивченні рідної мови;

- впроваджувати диференційований підхід до оволодіння професійним усним мовленням залежно від труднощів засвоєння та складності мовних явищ, які складають мовленнєві висловлювання;

- використовувати системи вправ і завдань, які створюють ситуації мовлення, адекватні умовам майбутньої професії, і забезпечують включення студентів у ситуації, наближені до педагогічної діяльності;

- застосовувати інтерактивні форми роботи, спрямовані на розвиток комунікативних умінь студентів.

Провідним педагогічним завданням при диференційованій педагогічній організації з урахуванням **індивідуального** інтересу до мов у нелінгвістичному виші є **формування пізнавальної самостійності** у того, хто навчається, як якості **особистості**. Необхідними організаційно-особистісними умовами системно-дидактичного вирі-

шення цих завдань у **навчально-пізнавальній** діяльності є: перше – визначення викладачем у навчальній групі типологічних підгруп **студентів**; друге – надання диференційованої допомоги **студентам** (як «слабким», так і «сильним», як викладачем, так і однокурсниками під час взаємонавчання); третє – підвищення рівня особистісної самооцінки «слабких» студентів у процесі їх взаємодії на заняттях із викладачами й однокурсниками; четверте – **формування** потреби в самостійній **пізнавальній** діяльності й **індивідуальній** саморегуляції в розумовій діяльності [2].

Ми повинні пам'ятати, що кожен студент має навчальну потребу в особистісному підході. Під час індивідуальної роботи діагностуються потенційні можливості та найближчі перспективи розвитку студентів. Диференціація у вишівському навчанні як спосіб індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності передбачає:

- 1) диференціацію змісту навчання;

- 2) диференціацію самого процесу навчання у навчально-пізнавальній діяльності тих, хто навчається.

Важливим моментом у вивченні іноземних мов для студентів педагогічних спеціальностей, які вивчають іноземну мову як не фахову дисципліну, є диференціація підбору комунікативних ситуацій. Комунікативно-мовленнєва ситуація – це динамічна система взаємодіючих конкретних факторів об'єктивного і суб'єктивного планів, які залучають людину до мовленнєвого спілкування і визначають її поведінку в межах одного акту спілкування (В.Л. Скалкін).

Комунікативна ситуація включає чотири чинники:

- 1) обставини дійсності, в яких відбувається комунікація;

- 2) стосунки між комунікантами;

- 3) мовленнєві наміри;

- 4) реалізацію самого акту спілкування, який створює нові стимули до мовлення.

Отже, у процесі навчання важливо враховувати ситуативний характер мовлення, а саме: хто говорить (пише), про що, з якою метою, кому, з яких обставин, який передбачається результат спілкування.

Мовленнєва дія неможлива поза ситуацією спілкування. З методичного погляду особливе значення має здатність ситуації конкретизувати мовленнєву дію та предметно-змістовний план мовлення, зумовлювати вибір мовленнєвих засобів.

Вченими-методистами (Ю.І. Пассов, В.Л. Скалкін, Е.П. Шубін та ін.) визначені численні типові комунікативні ситуації, які за критерієм схожості об'єднуються у великі групи. Така сукупність комунікативних ситуацій, що характеризуються однотипністю мовленнєвого спонукання людини до мовлення, стосунків між комунікантами й обставинами спілкування, називається сферою спіл-

кування. В умовах професійного навчання підбір мовленнєвих вправ і завдань передбачає виконання дій у навчальних ситуаціях, які моделюють реальні мовленнєві умови спілкування. Ці вправи мають бути комунікативно і професійно спрямованими та вмотивованими. Важливими є також вправи, які створюють ситуації мовлення, адекватні умовам майбутньої педагогічної діяльності студентів – бесіда, дискусія, на основі прочитаного або почутого, розповідь за темою, коментування, рольова гра, навчальні ситуації. Іншими словами, слід організовувати навчання іноземної мови таким чином, щоб для студентів воно було вмотивоване. Для досягнення комунікативної мети необхідні засоби у вигляді слів, словосполучень, граматичних конструкцій, які допоможуть її реалізувати.

Важливим компонентом змісту мовленнєвої діяльності є умови, в яких вона протікає. Для цього викладачеві варто створювати ситуації, які б стимулювали спілкування.

Навчальна ситуація дозволяє, по-перше, при ознайомленні з новим мовним матеріалом продемонструвати де, коли, для чого можна використовувати навчальний матеріал. По-друге, навчально-мовна ситуація дозволяє забезпечити участь кожного студента у слуханні та використанні опрацьованого матеріалу у висловлюванні при виконанні вправ у парах.

Навчальна ситуація повинна викликати у студентів певні емоції, зацікавити їх, викликати бажання брати участь у спілкуванні, готовність працювати.

Отже, обов'язково для викладача:

1. Підібрати такі ситуативні вправи з різних видів мовленнєвої діяльності, щоб «сильні» студенти змогли якнайкраще представити свої знання з тієї чи іншої теми, а «слабкі» студенти не почувалися некомфортно і мали змогу теж брати участь у навчальному процесі та підвищити рівень своїх знань, вмінь і навичок.

2. Підбирати ситуації з педагогічно значущими завданнями, які стимулювали б педагогічну творчість, самоаналіз педагогічних здібностей і їх розвиток.

3. Ситуації повинні бути пов'язані з педагогічною діяльністю залежно від фаху підготовки. Ці ситуації є зрозумілі для студентів (вони проходять педагогічну практику в навчальних закладах міста, влітку працюють в оздоровчих дитячих таборах), а також орієнтовані на їх майбутню роботу з учнями. Прикладом для студентів спеціальності «Фізичне виховання» може бути обговорення теми «На уроці фізкультури в школі» ("At the lesson of physical education at school"). Повторюється лексичний матеріал, пов'язаний із термінологією рухових вправ (hands up and down, turn your head to the right, to the left, bend your body forward and back), спортивних ігор, а також граматичний мате-

ріал – кількісні та порядкові числівники (рахунок у грі), прийменники місця та напрямку.

Важливим елементом цих завдань є їх цікаве оформлення, створення ситуації успіху, кожне завдання сприяє внутрішньому самоаналізу моделі поведінки, з'ясуванню причин складності та пошуку шляхів їх розв'язання. Тісна взаємодія викладача та студента дозволяє значно підвищити рівень знань останнього, а з боку викладача – підняти свій кваліфікаційний рівень, безпосередньо вивчати різноманітні індивідуальні та психологічні особливості кожного студента, виявляючи сильні та слабкі риси особистості і відповідним чином обирати методи, прийоми та засоби педагогічного впливу [3, ст. 132].

Для навчання іноземної мови дуже важливо брати до уваги структуру мовної діяльності та її змісту. Це означає, що в навчанні усному спілкуванню важливо насамперед створити мотив, тобто поставити студента в таку ситуацію, щоб у нього виникла необхідність, потреба, бажання долучитися до спілкування іноземною мовою. А для цього треба, щоб була мета: щось дізнатися, повідомити, когось спонукати до дій і т. п. Доцільною є робота в навчальних парах або в невеликих групах, яка активізує інтелектуально-пізнавальну діяльність студентів. Групи діляться на мікроколективи, де є студенти з різним ступенем підготовки. Студенти обігрують певну ситуацію, вступаючи в діалоги. У мовленні беруть участь і студенти, яким іноземна мова дається важче. Підбір ситуацій здійснюється так, щоб вживалася лексика заданої теми і згадувалася б лексика з попередніх тем. Навчання будується таким чином, щоб студенти отримували знання не в готовому вигляді, а внаслідок власних розумових зусиль, мобілізації раніше отриманих знань, у процесі вирішення проблемних завдань. Крім того, запропоновані завдання за ступенем складності мають відповідати рівню наявності знань та інтелектуальних можливостей студентів.

Висновки. Використання різноманітних ситуацій на заняттях з іноземної (англійської) мови зі студентами педагогічних спеціальностей дозволило нам забезпечити не лише формування в них граматичних і лексичних автоматизмів, але й сприяло поступовому переходу до мовлення більш варіативного, ініціативного.

Застосування ситуативного методу на заняттях іноземної мови студентів немовних педагогічних спеціальностей:

- сприяє організації більш продуктивної та раціональної діяльності на практичному занятті,
- стимулює студентів до комунікативно мотивованого й активного виконання потрібних мовленнєвих дій,
- зацікавлює студентів вивчати іноземну мову,
- створює важливі передумови успіху в навчанні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бех І.Д. Становлення професіонала в сучасних соціальних умовах. *Педагогіка толерантності*. 2001. № 3–4. С. 157–162.
2. Бородіна Г.І. Комунікативно-орієнтовне навчання іноземної мови у немовному вузі. *Навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах. Іноземні мови*. 2005. № 2. С. 28–30.
3. Насонова Н.А. Передача інформації в процесі вивчення іноземної мови. *Проблеми гуманізму і освіти* : збірник матеріалів наук.-метод. конф., м. Вінниця, 21–22 травня 2002 р. : у 2 т. Т. 2. Вінниця : Універсам, 2002. С. 241–243.
4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник / Бігіч О.Б., Борисенко Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. ; за заг. ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник. / кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.
6. Формування мотивації при вивченні іноземної мови. URL: https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/00137025_0.html (дата звернення 20.12.2019).